

УДК 343.9

В. В. Голіна, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач сектору дослідження проблем запобігання злочинності Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України, м. Харків;

Б. М. Головкін, кандидат юридичних наук, завідувач сектору дослідження проблем злочинності та її причин Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України, м. Харків

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ У СИСТЕМІ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті розглядається загальнозапобіжна роль кримінального законодавства у системі спеціально-кримінологічного запобігання злочинності.

Ключові слова: кримінальне законодавство, злочинність, загальна превенція, спеціально-кримінологічне запобігання.

Проблема кримінально-правових засобів запобігання злочинності, особливо покарання, досліджувалась і обговорювалась у спеціальній літературі ще з давніх-давен (І. Бентам, Ч. Беккарія, Ш. Монтеск'є, А. Фейєрбах та ін.). Нормативно в сучасному кримінальному законодавстві цілі покарання залишилися в цілому класичними і визначені в ч. 2 ст. 50 «Поняття покарання та його мета» КК України: «Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами». Перший різновид цілей покарання отримав назву «спеціальна превенція», або спеціальне запобігання злочинам, а другий — «загальна превенція», або загальне запобігання¹.

¹ Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.; Х.: Юрінком Інтер: Право, 2001. — С. 304.

Найбільша увага в літературі приділялася превентивній, в основному залякувальній ролі покарання як інструменту протидії вчиненню злочинів — стратегія залякування (Л. В. Багрій-Шахматов, М. І. Бажанов, М. О. Беляєв, І. М. Гальперін, А. Ф. Зелінський, І. І. Карпець, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнецова, І. С. Ной, А. А. Піонтковський, А. Л. Ременсон, Е. О. Саркісова, Є. Л. Стрельцов, М. Д. Шаргородський та багато інших). Як зазначає Е. О. Саркісова, при аналізі загального запобігання як мети покарання у літературі склалась єдина думка, що основним засобом є погроза покаранням, або залякування, яке впливає на свідомість і волю людей¹. Так, наприклад, М. Д. Шаргородський вважав, що залякування (стримування) створює гальмування, котре утримує суб'єктів, схильних до вчинення злочинів, від скоєння правопорушень². На стримуючу роль погрози покарання (без перебільшення його значення) звертали увагу у своїх працях зарубіжні і вітчизняні вчені³. «Покарання так чи інакше протягом усіх історичних епох, — писав А. А. Піонтковський, — використовувалось як знаряддя залякування осіб, які за збігом обставин здатні вчинити дії, що визнавалися пануючим класом злочинними»⁴. Але запобіжна роль кримінального законодавства не обмежується лише одним покаранням⁵. У ст. 1 КК України «Завдання Кримінального кодексу України», крім завдання правового

¹ Саркісова Э. А. Уголовно-правовые средства предупреждения преступлений. — Минск: Наука и техника, 1975. — С. 18.

² Шаргородский М. Д. Вопросы общего учения о наказании в теории советского права на современном этапе // Сов. государство и право. — 1967. — № 10. — С. 140.

³ Див., напр.: Фролова О. Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми і шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів): Навч. посіб. — К.: Артек, 1997. — С. 107–109; Литвак О. М. Державний вплив на злочинність. Кримінально-правове дослідження. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — С. 103; Ной И. С. Вопросы теории наказания в советском уголовном праве. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1962. — С. 79; Карпец И. И. Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы. — М.: Юрид. лит., 1973. — С. 12, 142–123 та ін.

⁴ Курс советского уголовного права: В 6 т. Т. 3: Наказание. — М.: Наука, 1970. — С. 41.

⁵ За думкою В. М. Кудрявцева, утримання нестійких громадян від вчинення злочину є метою кримінального законодавства, а не метою покарання (Кудрявцев В. Предупреждение преступлений — важная форма борьбы с пережитками капитализма в сознании людей // Сов. юстиция. — 1958. — № 2. — С. 18).

забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, передбачено і завдання запобігання злочинам. Це означає, що кримінальне покарання є одним із цілої низки кримінально-правових засобів запобігання злочинності. Запобіжний потенціал мають також інші форми примусового кримінально-правового впливу, що також пов'язані із залякувальною роллю кримінальної відповідальності¹.

Підкреслимо, що стратегія залякування кримінальним законодавством, у тому числі і покаранням, відіграє суттєву запобіжну роль і зараз. Наприклад, тривалий процес криміналізації і пеналізації в українському законодавстві, посилення кримінальної відповідальності фізичних осіб і дискусій навколо поширення її за окремі злочини на юридичних осіб тощо. Страх — це не тільки негатив, але й засіб підвищення рівня осмислення особою раціональності своєї та інших поведінки. Він — один із стримуючих факторів уродженої і в подальшому онтогенезі (при наявності певних несприятливих середовищних умов) потенційної здатності людей порушувати заборону. Це, так би мовити, зовнішня противага як генетичній владі інстинктів, так і соціальній свободі вибору. Людина (будемо сподіватися) має свободу вибору варіанта своєї поведінки, але цей вибір, на нашу думку, коливається від 1 до 100 %, тобто багатоваріантність поведінки чимось обумовлена, що збільшує або значно зменшує можливість вибору того чи іншого варіанта. Це стосується і вибору законослухняної поведінки. На цей вибір можуть впливати будь-які — різні за походженням — доводи. Людина може чітко осмислювати свій вибір — так званий осмислений, у тому числі кримінальний вибір, і може діяти звично, імпульсивно, в силу слабкої світоглядності і передбачуваності наслідків скоєного, орієнтації, раніш придбаного досвіду, під впливом стану оточуючого середовища, підбурювання, наслідування, перебування у певній референтній

---

¹ Саркісова Э. А. Указ. праця. — С. 19; Сорочинський М. Г. Попередження злочинності засобами кримінального права: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одес. нац. юрид. акад. — О., 2004. — С. 7–8.

групі, під тиском проблемних обставин, стану тіла і душі (стрес, емоції, відчай, сп'яніння, спокуса, ілюзії, хворобливий стан, аномалії психіки та ін.).

Питання свободи вибору має значення для постановки складних проблем, зокрема відповідальності, вини, покарання, а також оцінки запобіжного впливу на цей процес. Стратегія запобіжного впливу кримінального законодавства повинна будуватися з урахуванням новітніх наукових досягнень у сфері біологічного, соціального і психологічного у людини, спрямовуючи її у бік законослухняної поведінки. Правий був І. В. Шмаров, який писав, що загальне запобігання злочинності є не тільки правовою, але й у значній мірі соціально-психологічною проблемою¹. Тому актуальним було і залишається досі висловлювання Ч. Беккарія у безсмертному творі «Про злочини і покарання», що один із самих дійових засобів, стримуючих злочини, полягає не у жорстокості покарань, а в їх неминучості. Упевненість у неминучості хоча б і помірною покарання справляє завжди більше враження, ніж страх перед іншим, більш жорстоким, але поєднаним з надією на безкарність². Минають століття, але класичний постулат кримінального права залишається незмінним. В. І. Шакун, відомий український криминолог, пише, що більш результативним знаряддям запобігання злочинності завжди був і нині залишається принцип неминучості покарання. Власне, реальне запровадження цього принципу в практику діяльності органів кримінальної юстиції — єдиний правильний шлях у протидії злочинності. Тим паче що це один із головних механізмів їх впливу на злочинність, але за умови оптимальної ефективної діяльності, здатності виявляти приховану, латентну злочинність³. Однак здійснити цю класичну формулу-мрію запобігання злочинності криміналістам і владним структурам поки що не вдалося внаслідок низки складних об'єктивних і суб'єктивних обставин.

¹ Шмаров И. В. Эффективность общепредупредительного воздействия наказания // Сов. государство и право. — 1969. — № 11. — С. 98–99.

² Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Сост. и предисл. В. С. Овчинского. — М.: ИНФРА-М, 2009. — С. 123, 124.

³ Шакун В. І. Межі впливу на злочинність // Право України. — 2009. — № 7. — С. 22.

Але не варто максималістськи перебільшувати і разом з тим недооцінювати значення страху перед кримінальним законом у мотивації поведінки людей. Давно вже була висловлена думка, що за критерієм стримуючої ролі кримінального законодавства населення умовно можна розподілити на три групи: люди, для яких страх перед покаранням не має мотивуючого значення щодо їх поведінки, оскільки вони не виходять за межі законослухняності; люди, для яких залякування має сенс, оскільки саме страх перед покаранням та його наслідками утримує їх від злочинних посягань; люди, що байдужі до чужої та особистої долі, а тому погроза покаранням не має для них суттєвого значення¹. У свій час Е. Феррі стверджував: існує багато людей, які не відчують ніякої огиди до того, що чесні люди називають злом або злочином; котрі бачать у крадіжках лише ремесло, маючи свої небезпечні сторони (тюрму), як і будь-яке ремесло. Можливо вважати встановленим факт, що існують люди, які думають і відчують зовсім інакше, ніж це припускають криміналісти, оскільки вони думають і відчують як чесні люди і не підозрюють навіть, що можливо думати і відчувати по-іншому². Подібне спостереження засвідчував століттями тому К. Гельвецій — філософ, загальновідомий французький енциклопедист: бачачи велику розумову нерівність людей, слід перш за все визнати, що й розуми також різні, як і тіла, із яких одні слабкі та ніжні, а інші сильні і міцні³.

Ми намагалися дослідити динаміку запобіжного впливу кримінального законодавства на людей в залежності від політичних і соціально-економічних умов у державі, використовуючи дані вчених, одержані в минулому, і особистих кримінологічних досліджень. У 20-х рр. ХХ ст., тобто під час НЕПу, в СРСР професором М. М. Ісаєвим було проведено вибіркове дослідження з метою з'ясування сили впливу на свідомість пересічного громадянина загрози кримінального покарання. Було роздано й оброблено 316

¹ Шаргородский М. Д. Наказание, его цели и эффективность. — Л.: ЛГУ, 1973. — С. 43; Зелинский А. Ф. Рецидив преступлений (структура, связи, прогнозирование). — Харьков: Вища шк., 1980. — С. 44.

² Ферри Э. Уголовная социология / Сост. и предисл. В. С. Овчинский. — М.: ИНФРА-М, 2005. — С. 34–35.

³ Гельвеций К. Об уме / Пер. с фр. под ред. Э. Л. Радлова. — М.: Мир книги, Литература, 2007. — С. 222.

анкет (225 чоловіків і 91 жінка). Перед законослухняними громадянами було поставлено запитання: «Чи доводилося Вам бути в такому становищі, коли вчинення злочину було у нагоді за обставинами справи і практично корисним, але діяння не було вчинено?». У такому становищі, як виявилось, опинилося 115 чоловіків і 25 жінок. Відповіли на запитання 107 чоловіків і 25 жінок. Їх відповіді ми наведемо у табл. 1.

Таблиця 1¹

**Розподіл мотивації відмови осіб від вчинення злочину
за дослідженням професора М. М. Ісаєва**

Мотиви вчинення злочину	Чоловіки		Жінки	
	Абсолютна кількість	%	Абсолютна кількість	%
Совість не дозволила	26	24,3	9	36,0
Страх покарання	21	19,6	5	20,0
Неяковість перед людьми	4	3,8	1	4,0
Огида до вчинку	33	30,8	7	28,0
З принципових міркувань	21	19,6	3	12,0
З нерішучості	2	1,9	—	—
Разом	107	100,0	25	100,0

Й. С. Ной, коментуючи у 70-х рр. ХХ ст. отримані М. М. Ісаєвим дані, зауважив, що вони застарілі, але цікаві з точки зору порівняння мотивів невчинення злочинів у СРСР і в капіталістичному суспільстві². У 70-х рр. минулого століття професор Й. С. Ной провів анкетування 245 вперше засуджених до позбавлення волі за тяжкі злочини, перед якими було поставлено одне запитання: «Чи думали Ви перед вчиненням злочину про покарання і чому воно не відвернуло Вас від злочину?». Отримані відповіді наведені у табл. 2.

¹ Ісаєв М. М. Общая часть уголовного права РСФСР. — Л.: Госиздат, 1925. — С. 151.

² Ной И. С. Сущность и функции уголовного наказания в советском государстве. Политико-юридические исследования. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1973. — С. 155.

Таблиця 2¹

**Оцінка запобіжного впливу кримінального законодавства
засудженими за дослідженням професора Й. С. Ноя
у 70-х рр. ХХ ст.**

Характер відповіді	Опитано	
	Абсолютна кількість	%
Не знав, що вчиняю злочин	17	6,9
Не визнаю себе винним	38	15,6
Не думав про покарання	157	64,0
Мав надію на безкарність	21	8,6
Не уявляв собі конкретного покарання	12	4,9
Разом	245	100,0

Відповіді вражають. Майже 100 % радянських громадян, про великий рівень свідомості яких з пафосом писав той самий дослідник у тій самій книзі, так чи інакше вчинили тяжкі злочини, ніякої уваги не звертаючи на суворість покарання за Кримінальним кодексом РСФСР. Й. С. Ной пояснює цей феномен байдужого ставлення до погрози покарання тим, що вчиняють злочини люди частіше обмеженого світогляду, які, мовляв, не в змозі усвідомлювати і правильно оцінювати стан речей і наслідки вчинених злочинів². Тобто йдеться, скоріш за все, про третю групу людей.

У 2009 р. нами також було проведено кримінологічне дослідження з питань забезпечення якості кримінального законодавства. За анонімною анкетною, розісланою у кожний регіон України, було опитано мало не 2000 респондентів, з яких 725 чоловіків і 1268 жінок віком від 14 до 70 років з неповною, середньою, середньо-спеціальною і вищою освітою, 75 % працюючих, не судимих тощо. Серед інших були поставлені такі запитання: «Чи утримує людей від вчинення злочинів кримінальне покарання?», «Чи були у Вашому житті випадки, коли Ви могли вчинити злочин, але не вчинили?», «За якими мотивами злочин не було вчинено?».

¹ Ной Й. С. Сущность и функции уголовного наказания в советском государстве. — С. 153.

² Там само. — С. 153. Аналогічно див.: Марцев А. И. Общая превенция преступлений // Правоведение. — 1970. — № 1. — С. 73 та ін.

Відповіді розподілилися таким чином: на перше запитання позитивно відповіли майже 74 % (1468) і негативно 26 % (525) опитаних; на друге запитання — позитивно 65 % (1296) і негативно 35 % (697) проанкетованих. Відповіді на третє запитання представлено у табл. 3.

Таблиця 3

**Мотиви утримання від вчинення злочинів
за результатами дослідження 2009 р.**

Мотиви	Абсолютний показник	Відносний показник, %
Совість не дозволила	560	43,7
Страх перед покаранням	200	15,4
Ніяково перед родичами і близькими	26	2,0
Огида до вчинення злочину	191	14,7
З принципів міркувань	205	15,8
За нерішучості	50	3,6
Інші люди утримали від вчинення злочину	37	2,8
Змінилися сприятливі для вчинення злочину умови	15	1,2
Свій варіант відповіді:		
Побоювання відповідальності перед Богом	7	0,5
Не було навіть такої думки	5	0,3
Разом	1296	100,0

Отримані нами дані і наведена табл. 3 потребують деяких пояснень. Близько 74 % опитаних респондентів від імені людей узагалі і, мабуть, виходячи зі здорового глузду відповіли, що покарання утримує людей від вчинення злочинів. Але коли необхідно було відповісти тій частині респондентів, яка опинилася в ситуаціях, що сприяли вчиненню злочинів (а таких виявилось 1296 осіб), то мотив страху як домінуючий стримував 15,4 % осіб. Однак разом з тим наголос робиться більш на моральні гальма (совість не дозволила — 43,7 %; огида до вчинення злочину — 14,7 % та ін.). Американський

кримінолог Пол У. Таппен зауважив: про ефективність правового контролю іноді складно гадати у зв'язку з тим, що в результаті частого збігу злочинів із порушеннями вимог моральних стандартів норми і санкції закону та моралі можуть діяти спільно, щоб забезпечити правову поведінку¹. Страх перед покаранням і взагалі перед кримінальним законодавством та його наслідками, перед Богом, перед своєю совістю — це страх перед самим собою як законслухняною людиною. Немає сумніву, що повноцінний член суспільства в більшості випадків узгоджує свою поведінку з вимогами закону, але є і винятки, про що свідчать дослідження.

Отже, кримінальне законодавство має на меті не тільки позитивно вплинути на конкретну особу, яка вчинила злочин, а й розраховане на досягнення більш стратегічної мети — зниження власними засобами кримінального потенціалу і його можливих злочинних проявів у суспільстві шляхом застосування закону або його погрозою, що дозволяє розглянути його превентивні можливості з точки зору спеціально-кримінального запобігання злочинності.

Нагадаємо, що спеціально-кримінологічне запобігання злочинності — це поняття, яким відображається теорія і практика специфічної людської діяльності, що ставить на меті недопущення злочинних проявів як засобами руйнівного впливу на причини й умови, що породжують її, так і шляхом переривання на етапі формування та на різних стадіях розвитку і реалізації злочинних проявів криміногенного потенціалу суспільства. Таке поняття, як зазначається у літературі, дозволяє об'єднати в ньому як спеціальні та організаційні, так і правові, і перш за все кримінально-правові, засоби запобігання злочинності². Відповідно до теорії спеціально-кримінологічного запобігання злочинності складовими його напрямками є: *профілактика*, тобто сукупність випереджальних заходів з метою обмеження та усунення кримінальних проявів; *відвернення* — комплекс заходів, спрямованих перш за все на невизначене коло й конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють органі-

¹ Таппен П. У. Кто такой преступник? // Социология преступности (современные буржуазные теории): Сб. ст.: Пер. с англ. / Ред. Б. С. Никифоров. — М.: Прогресс, 1996. — С. 69.

² Сорочинський М. Г. Указ. праця. — С. 6.

зацію та вчинення злочинів і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою дискредитувати злочинну поведінку, добитися відмови від злочинної мотивації й наміру або продовження злочинної діяльності; *припинення* — оперативне втручання з метою перепинення розпочатих злочинів¹.

Запобіжний вплив та потенційні можливості кримінального законодавства і його інститутів, окремих норм доцільно проаналізувати, використовуючи зазначені напрями.

Запобіжна спроможність кримінального законодавства у профілактиці злочинності. Наявність кримінального законодавства, як свідчать кримінологічні дослідження, стримує переважну частину населення — незважаючи на суб'єктивні мотиви такого стримування — від вчинення злочинів. Кримінальне законодавство солідаризує суспільство у протидії злочинності, складає правову основу такої протидії. Профілактичні можливості кримінального законодавства полягають і в тому, що вони прямо забороняють дії, які зазвичай не є суспільно небезпечними, але входять у коло явищ (умов), котрі можуть полегшити злочинні прояви (наприклад, ст. 264 КК України «Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів» та ін.). Профілактичний вплив кримінального законодавства справляється також у випадках заборони негативного впливу на осіб з метою формування у них злочинного наміру (підбурювання), перешкоджання законній діяльності, порушення правового становища окремих категорій осіб (неповнолітніх, вагітних жінок, підприємців тощо). Важливим засобом превентивного впливу є розширення можливостей прийняття правомірного рішення. Відомо, і це підтверджується нашими дослідженнями, що на кримінальний прояв свободи волі людини впливають — у різному співвідношенні — внутрішні і зовнішні обставини (див. табл. 3). Позитивний інформаційно-профілактичний ефект норм кримінального законо-

¹ Голина В. В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений: Учеб. пособие. — Киев: УМК ВО при Минвузе УССР, 1989. — С. 10–11; Голина В. В. Система запобігання злочинності в Україні // Правова система України: історія, стан та перспективи: У 5 т. — Х.: Право, 2008. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / За заг. ред. В. В. Сташиса. — С. 357–364.

давства якраз і полягає у гальмуванні, руйнуванні цих обставин шляхом випередження їх негативного впливу, його обмеження або усунення, нормативного захисту соціальних цінностей. Як відмічалося у кримінологічній літературі, з точки зору спеціальної психології можна виділити три функції кримінально-нормативної інформації: *активаційну* (спонукання до дії, створення умов для формування соціально-корисних моделей поведінки, наприклад статті 135–136, 137 КК України та ін.); *інтегративну*, тобто забороняючу певні дії, род поведінки, такі, що усувають умови, які їм сприяють (скажімо, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність — ст. 304 КК); *руйнівну* (усунення криміногенного потенціалу, негативних стереотипів поведінки, переорієнтація мотиваційної системи людини та ін.). Ефективність цієї запобіжної функції можливо оцінити у зменшенні тих злочинів, які пов'язані, наприклад, із сімейно-побутовими відносинами, звичками, неадекватним реагуванням на життєві ситуації тощо¹.

Отже, широке використання зазначених профілактичних функцій при створенні моделей кримінально-правового законодавства може суттєво підвищити його загальнозапобіжну роль.

Запобіжний потенціал кримінального законодавства у відверненні злочинних проявів. Специфіка цього потенціалу полягає у придушенні криміногенної мотивації у необмеженого кола і конкретних осіб засобами переваги добра над злом, загрози настання негативних наслідків у разі продовження розвитку злочинної поведінки у вигляді каральних заходів чи опору з боку потерпілого або третіх осіб та інформування про неприпустимість протиправної поведінки (норми-заборони) і перспективу відмови від ескалації злочинного наміру (заохочувальні норми)². Заохочувальні норми кримінального права стимулюють громадян до поведінки, бажаної для держави і суспільства (норми, що усувають злочинність діяння при дотриманні певних умов, добровільна відмова, дійове каяття та ін.)³.

¹ Жалинский А. Э. Предупреждение преступлений в условиях НТР // Совершенствование мер борьбы с преступностью в условиях научно-технической революции. — М.: Наука, 1980. — С. 271–274.

² Сорочинський М. І. Указ. праця. — С. 10.

³ Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: Навч. посіб. — К.: Центр учб. л-ри, 2008. — С. 101–102.

Бажано, на наш погляд, у Загальній частині Кримінального кодексу сформулювати норму, що містила б положення про можливість настання суттєвих змін щодо правового статусу осіб, які нехтують кримінально-правовими заборонами (назвати ці наслідки).

Запобіжна роль кримінального законодавства у припиненні злочинних проявів. Особливість запобігання злочинності на стадії розпочатих злочинів, тобто на стадіях готування та замаху на злочин, залежить від обсягу виконаної злочинної діяльності, особи винного, класифікаційного характеру злочину (ст. 12 КК України) та ін. Готування або замах на будь-який злочин, передбачений КК України (крім готування до злочину невеликої тяжкості), тягне за собою кримінальну відповідальність. З кримінологічної точки зору йдеться по суті про обмеження або усунення умов, які сприяють чи полегшують вчинення різних за видами злочинних проявів (підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, розроблення плану вчинення злочину, спостереження за жертвою злочину тощо). Посилення такого запобіжного впливу, як припинення злочинних проявів, лежить у площині перенесення моменту закінчення злочинів на стадію готування до них, наприклад ст. 255 КК «Створення злочинної організації», ст. 257 «Бандитизм» та ін.

Таким чином, удосконалення кримінального законодавства має враховувати і його загальносоціальну запобіжну функцію, що передбачає попереднє кримінологічне обґрунтування.

В статье рассматривается общепредупредительная роль уголовного законодательства в системе специально-криминологического предупреждения преступности.

In the article the common warning role of criminal legislation is examined in the system of the special and criminology prevention criminality.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження проблем злочинності та її причин ІВПЗ НАПрН України (протокол № 1 від 4 лютого 2010 р.).
Рецензент — кандидат юридичних наук, доцент
С. Ю. Лукашевич.*